

אינו כפוף למגבלות אלה, ובכוחו של הקב"ה יכול גם הנחש עצמו להפוך לגורם המעניק חיים ("זדונות נעשו לו כזכויות").

(לקוטי שיחות ח"ג ע' 76 ואילך)

כה

וְאִשֶּׁר הִנְחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עַר וְנִשְׁעַן לְגִבּוֹל מוֹאָב.
וּמִשֵּׁם בְּאֶרֶץ (כא, טו-טז)

"שפך הנחלים, שנשפך שם דם של אמוריים שהיו נתבאים שם... לאחר שעברו – חזרו ההרים למקומם, והבאר ירדה לתוך הנחל והעלתה משם דם ההרוגים וזרועות ואיברים, ומוליכתן סביב המחנה, וישראל ראו ואמרו שירה" (רש"י)

הוצאת חסידי חסידות

יש לשאול: מאחר שרש"י נוקט במונח הכללי "איברים", מדוע הוא מזכיר בנפרד את הזרועות ("דם ההרוגים וזרועות ואיברים")?⁹⁵

ויש לומר, שאכן המטרה העיקרית בירידת הבאר היתה להראות לבני-ישראל דוקא את הזרועות, שבהם ניתן היה להכיר את כוחם הרב של האויבים שנהרגו.

(לקוטי שיחות חכ"ג ע' 150)

הוצאת חסידי חסידות

95. גם במדרש (במדבר רבה פי"ט, כה. ועוד) – מקור דברי רש"י – נזכרים הזרועות, אבל שם מצויינים גם איברים נוספים ("גולגליות וזרועות ורגליים"), ואילו המונח הכללי "איברים" אינו מוזכר.

כו

וּמִשָּׁם בְּאַרְהָ... אִזּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת

(כא, טז-יז)

"ומשם בארה – משם בא האשד אל הבאר. כיצד? אמר הקב"ה: מי מודיע לבני הניסים הללו? המשל אומר 'נתת פת לתינוק – הודיע לאמו! לאחר שעברו – חזרו ההרים למקומם, והבאר ירדה לתוך הנחל והעלתה משם דם ההרונים וזרועות ואיברים, ומוליכתן סביב המחנה, וישראל ראו ואמרו שירה" (רש"י)

במדרש⁹⁶ – מקור דבריו של רש"י כאן – נאמר שבני-ישראל חיפשו את הבאר, עד שראו אותה יוצאת מתוך הנחל "ומוציאה איברים איברים"⁹⁷; ואילו רש"י משנה מדברי המדרש, וכותב שהבאר עצמה הוליכה את הדם והאיברים סביב המחנה, כדי שכל בני-ישראל יראו זאת.

והדבר דורש ביאור: על איזה בסיס מוסיף רש"י נס חדש, שאינו נזכר במדרש?⁹⁸

ויש לומר:

על הפסוק "אז ישיר משה"⁹⁹, בשירת הים, מפרש רש"י: "אז, כשראה הנס, עלה בלבו שישיר שירה". מכך מובן, שלשיטת רש"י אמירת שירה היא תוצאה של ראיית הנס – כשאדם רואה נס מול עיניו, הדבר מעורר אותו לומר שירה; ומאחר שגם על נס נחלי ארנון אמרו בני-ישראל שירה¹⁰⁰ – מן ההכרח, לדעת רש"י, שגם במקרה זה ראו בני-ישראל את הנס בעיניהם.

96. תנחומא פרשתנו כ; במדבר רבה פי"ט, כה.

97. ובגמרא (ברכות נה, א) אמרו, ששני מצורעים שהיו מחוץ למחנה הם שראו את הבאר וסיפרו על כך לכל ישראל.

98. ואדרבה: לפי הכלל שאין הקב"ה עושה נס לחינם – לכאורה מוטב לפרש שראיית הבאר היתה בדרך טבעית, כבמדרש.

99. בשלח טו, א.

100. וכפי שמביא רש"י בפירושו לפרשת בשלח שם. וראה גם ב'ביאור' הבא (ביאור כז) – בענין הקשר וההשוואה שבין שתי השירות.

משום כך אין רש"י מסתפק בדברי המדרש שבני-ישראל ראו את הבאר באופן טבעי – שכן פירוש הדבר הוא שבני-ישראל לא ראו את הנס עצמו, אלא את תוצאותיו בלבד (דמם ואיבריהם של האמוריים ההרוגים), ראייה שאין בה עוצמה מספקת כדי לעורר את בני-ישראל לומר שירה.

ולכן מפרש רש"י שבני-ישראל צפו בהמשכו של הנס עצמו – הבאר לא הסתפקה בהבאת הדם והאיברים מהנחל כשלעצמה, אלא המשיכה להוליך אותם באופן ניסי סביב המחנה; וראייה זו היא שעוררה אותם לומר שירה (כסיום דברי רש"י – "וישראל ראו ואמרו שירה").

(לקוטי שיחות חכ"ג ע' 151 ואילך)

כז

עַל בֶּן יִיאֲמַר בְּסֵפֶר מִלְחָמַת ה' אֶת וְהַב בְּסוּפָה וְאֶת
הַנְּחָלִים אֲרַנּוּן... אִזּוּ יִשְׁיֵר יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת

(כא, יד-יז)

"על בן ייאמר – על חנייה זו וניסים שנעשו בה ייאמר בספר מלחמות ה', כשמספרים נסים שנעשו לאבותינו... כשם שמספרים בניסי ים סוף – כך יש לספר בניסי נחלי ארנון, שאף כאן נעשו ניסים גדולים" (רש"י)

מבין כל הניסים שעשה הקב"ה לישראל לאחר יציאת מצרים, ישנם רק שניים שבני-ישראל אמרו עליהם שירה: נס קריעת ים-סוף ונס נחלי ארנון.

והדבר דורש ביאור¹⁰¹ – מה מיוחד בשני ניסים אלו, שדוקא עליהם אמרו בני-ישראל שירה ולא על ניסים אחרים, שאף בהם ניצלו בני-ישראל ממוות?

101. וכן הקשו במפרשים: אברבנאל. אור החיים. ועוד.

לאיך גיסא, עלינו להבין גם את ההבדל בין שתי השירות: בשירת הים נאמר¹⁰² "אז ישיר משה ובני ישראל", ואילו בשירת הבאר – "אז ישיר ישראל" בלבד, מבלי לייחד את משה¹⁰³.

והביאור בזה:

ייחודם של ניסים אלה הוא בכך שהתקיים בהם (בלשון הכתוב¹⁰⁴) "ה' יילחם לכם, ואתם תחרישון": בניגוד להתמודדויות אחרות עם אומות-העולם, שבהם היה על בני-ישראל להילחם בהם בעצמם, אלא שהקב"ה סייע להם (כמו מלחמת עמלק, מלחמת סיחון ועוד) – במקרים אלה הקב"ה נלחם את מלחמתם של בני-ישראל בעצמו, מבלי שיהיה עליהם לנקוף אצבע.

ועדיין, גם בין שני ניסים אלה עצמם היה הבדל:

בנס קריעת ים-סוף – אמנם בני-ישראל עצמם לא נדרשו לנקוף אצבע ("ואתם תחרישון"), אבל משה רבנו התפלל עליהם¹⁰⁵, ואף נדרש לנקוט בפעולה מיוחדת כדי שיתרחש הנס ("ואתה הרם את מטך ונטה את ירך על הים ובקעהו"¹⁰⁶);

בנס נחלי ארנון, לעומת זאת, גם משה רבנו לא נדרש לעשות דבר, והנס נעשה מאליו – עד כדי כך שבני-ישראל לא ידעו דבר בשעת מעשה, לא על הסכנה ולא על ההצלה ממנה!

מכאן נובע ההבדל בין שתי השירות: בשירת הים נזכר משה בנפרד ("אז ישיר משה ובני ישראל"), כמי שנטל חלק בהוצאתו לפועל של הנס;

102. בשלח טו, א.

103. בדרך הדרש – ראה במדרשי חז"ל שהובאו ונסמנו בתורה שלמה כאן אות קג.

104. בשלח יד, יד.

105. רש"י בשלח יד, טו.

106. בשלח יד, טז. וראה שם גם בפסוק כא ופסוק כו.

בשירת הבאר, לעומת זאת, לא היה צורך לציין את משה בנפרד מבני-ישראל, מאחר שלא היה כל הבדל ביניהם ביחס לנס.

(לקוטי שיחות חכ"ג ע' 152 ואילך)

כח

וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכָיו (כא, כא)

"וישלח ישראל מלאכים – ובמקום אחר תולה השליחות במשה... שמשה הוא ישראל וישראל הם משה; לומר לך שנשיא הדור הוא ככל הדור, כי הנשיא הוא הכל" (רש"י)

יש לשאול:

(א) כדי לתרץ את הסתירה בין הפסוקים די לכאורה בדברי רש"י "שמשה הם ישראל וישראל הם משה"; לשם מה מוסיף על כך רש"י בהמשך דבריו – "לומר לך שנשיא הדור הוא ככל הדור, כי הנשיא הוא הכל"?

(ב) בתחילת דבריו מתאר רש"י את יחס הזהות בין משה לישראל בצורה הודית ("שמשה הוא ישראל וישראל הם משה"); מדוע, איפוא, בסוף דבריו הוא מסתפק בקביעה "שנשיא הדור הוא ככל הדור, כי הנשיא הוא הכל" (על משקל "משה הוא ישראל") – מבלי להביא קביעה המקבילה לצד השני ("ישראל הם משה")?

יש לומר¹⁰⁷:

כוונת רש"י אינה רק ליישב את הסתירה בין הפסוקים (האם משה שלח את המלאכים או שכל ישראל שלחו אותם), אלא גם להסביר את

107. להסבר נוסף - ראה לקוטי שיחות חל"ג ע' 131 ואילך.